

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5 (3)

2026

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, may.
3-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdulkarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhriddinov Zafarjon Fakhriddin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Rustamov Ilkomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHGA QARATILGAN HAYOTIY TASHABBUSLAR.....	12
Muxiddin Kalonov	
O'ZBEKISTONDA NAQDSIZ TO'LOVLAR ULUSHINING OSHISHI VA PUL MASSASI NAZORATI SAMARADORLIGIGA TA'SIRI.....	28
Pardayev G'ayrat Jabbor o'g'li	
BUXGALTERIYA HISOBINING PAYDO BO'LISHI VA RIVOJLANISHI HISOB SIYOSATINING SHAKLLANISHIDA ASOS SIFATIDA.....	34
Abduvaxidov Farxod Tuychiyevich	
O'ZBEKISTON AUDITORLIK TASHKILOTLARIDA ICHKI SIFAT NAZORATI STANDARTLARINI RISKKA YO'NALTIRILGAN YONDASHUV ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH.....	41
Bobonarova Kamola	
SANOAT KORXONALARINING INVESTITSION-INNOVATSION FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI.....	47
Azizova Habiba Arslonovna	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIGA RAQAMLI DAVLAT XIZMATLARINI KO'RSATISHNING NAZARIY YONDASHUVLARI.....	56
Yusupova Dilbar Mirabidovna	
KARBOHOVYIE KREDITI V AGRAPNOM SEKTOPE KAK INSTRUMENT RAZVITIYA ZEL'ENNOY EKONOMIKI UZBEKISTANA.....	61
Abdullaeva Zaynab Ruslanovna	
BUXORO ZINDONI VA BOLO HOVUZ ANSAMBLI MISOLIDA TARIXIY OBIDALARNING BARQAROR TURISTIK SIG'IMI TAHLILI.....	66
Shodiyeva Moxichehra Shokir qizi, Qilichov Muhridin Husniddin o'g'li	
SOLIQ TIZIMIDA SOLIQ RISKINI BAHOLASH USLUBIYOTI.....	73
Ravshanjon Azimovich	
O'ZBEKISTONDA UMUMIY O'RTA TA'LIM TIZIMI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA BUXORO VILOYATI TAHLILI.....	80
Davidxodjayev Oybek Obidovich	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSION KREDITLASHLASHNING AMALDAGI HOLATI VA ISTIQBOLLARI.....	85
Abdurashidova Mohidil Qodir qizi, Karimova A.	
IQTISODIYOTNI TRANSFORMATSIYALASH SHAROITIDA DXSH ASOSIDA FAOLIYAT YURITAYOTGAN TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHNI BAHOLASH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH MUAMMOLARI.....	91
Toxirov Jaxongir Maxmudjon o'g'li	
SURXONDARYO VILOYATIDA UY-JOY QURILISHI VA IPOTEKA KREDITLASHNING O'ZARO BOG'LIQLIGI.....	96
Turopova Nigora Xolmurod qizi, Safarova Dilrabo Baxriddin qizi	
ESG INTEGRATION AND GREEN FINANCIAL ANALYSIS: A NEW METHODOLOGICAL APPROACH TO CORPORATE FINANCIAL SUSTAINABILITY.....	100
Erkin Temirovich Shodiev	
THE CURRENT STATE OF DIGITALIZATION OF TOURISM IN UZBEKISTAN AND PROSPECTS FOR ITS DEVELOPMENT.....	105
Bekmurodov Bakhtiyor Farkhodovich	
TA'LIM MUASSASALARINI MOLIVALASHTIRISHDA OPTIMALLASHTIRISH ZARURATI VA YO'NALISHLARI.....	113
Umarov Avzaljon Yodgorali o'g'li	

АХОЛИ ИСТЕ’МОЛ МАДАНИЯТИ ВА МИЛЛИЙ ИQTISODIY O’SISHGA TA’SIRI	118
Rustamov Sheroz Oblokulovich	
ISHLAB CHIQRISH OMILLARINING IQTISODIY O’SISHGA TA’SIRI: KOBБ–DOUGLAS MODELИ ASOSIDA EKONOMETRIK TAHLIL	123
Maxmudov Sobir Xudoyberdiyevich	
BARQAROR SHAHARSOZLIK RIVOJLANISHIGA ERISHISHDA QATTIQ CHIQINDILARNI KOMPLEKS BOSHQARISH	129
Firas Halawani, Feruza Insavaliyeva	
СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ РЕАЛИЗАЦИИ НА НАЦИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ КЛЮЧЕВЫХ МЕЖДУНАРОДНЫХ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ СОГЛАШЕНИЙ, СВЯЗАННЫХ С ТРАНСГРАНИЧНЫМ ЗАГРЯЗНЕНИЕМ, В УЗБЕКИСТАНЕ И СОСЕДНИХ СТРАНАХ.....	139
Шафикова Луиза, Ойбек Камилов	
ЦИФРОВАЯ ЭКОНОМИКА УЗБЕКИСТАНА: ОЦЕНКА ТЕКУЩЕГО УРОВНЯ И ПОТЕНЦИАЛА РОСТА	150
Омонтурдиева Диёра	
YER VA SUV RESURSLARINI INTEGRATSIYALASHGAN BOSHQARISHDA DRONLARDAN FOYDALANISH.....	155
Matkarimov Mansur	
YASHIL INVESTITSIYALAR BOZORI MEХANIZMINING DASTAKLARI	161
Ziyodullayeva Gulasal Akmal qizi	
СТРАТЕГИЯ ПРИВЛЕЧЕНИЯ И УДЕРЖАНИЯ ПЕРСОНАЛА ПОСРЕДСТВОМ HR-БРЕНДИНГА: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И ПРАКТИКА РЕАЛИЗАЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	167
Дониерова Фотимабону Алишер кизи	
KAMBAG’ALLIKNI MONETAR VA KO’P O’LCHOVLI BAHOLASH METODOLOGIYASI ASOSIDA IQTISODIY O’SISH STRATEGIYALARINI KONSEPTUAL TAKOMILLASHTIRISH	173
Sotiboldiyev Asadbek Hasan o’g’li	
QURILISH SANOATIDA RESURS TEJAMKOR ISHLAB CHIQRISH TIZIMINI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO’NALISHLARI.....	179
Utbasarov Doniyorjon Baxtiyorovich	
KICHIK BIZNESDA XIZMATLAR SOHASINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI.....	188
Raximov Zafar Komilovich, Mamatazimov Jaloliddin Sherzod o’g’li	
MANAGING DIGITAL TRANSFORMATION IN PRIMARY HEALTHCARE: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW	192
Ashurova Sitora Xusnitdin qizi	
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРАВОВЫЕ ПРОБЕЛЫ В УПРАВЛЕНИИ ТРАНСГРАНИЧНЫМ ЗАГРЯЗНЕНИЕМ ВОД В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ	197
Тиллахуджаев Аббосхон, Дилфуза Шакирова, Мухамедалиева Сайёра, Ойбек Камилов	
JAHON ME’MORIY MEROSIDAN TURIZMDA FOYDALANISH: DOLZARB MUAMMOLAR, ZAMONAVIY YECHIMLAR VA ISTIQBOLLI TAKLIFLAR.....	208
Qilichov Muhriddin Husniddin o’g’li	
IMPROVING SALES PROMOTION STRATEGIES FOR UZBEK EXPORTERS IN DEVELOPING FOREIGN MARKETS.....	217
Aziz Kurbanovich Abdullaev, Rustamova Madina Baxrom qizi	
ENVIRONMENTAL DEGRADATION AND CARBON EMISSION: INTERCONNECTED LINKS WITH ECONOMIC GROWTH IN POST-SOVIET.....	222
Rajabova Malika Nuriddin qizi	
NATIЈAGA YO’NALTIRILGAN BUDJETLASHTIRISHGA OID ILMIY QARASHLAR VA YONDASHUVLAR	230
Qosimova Gulyar Axmatovna	

ТРАНСГРАНИЧНЫЕ ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО ТУРИЗМА НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН.....	236
Наурызбаев Алиакбар Рустамович	
ВЗАИМОСВЯЗЬ УРОВНЯ ЖИЗНИ И ИНДЕКСА ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В УСЛОВИЯХ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ	239
Усманова Зумрад Исламовна	
KIMYO SANOAT KORXONALARINING INNOVATSION FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISHNI YANADA TAKOMILLASHTIRISH CHORALARI	242
Muxammadiyeva Munira Zaynabuddinovna	
QISHLOQ UY-JOY QURILISHIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK MEXANIZMLARINING AHAMIYATI.....	248
Xannarov Komiljon Karimovich	
TIBBIYOT MUASSASALARI FAOLIYATINI MUVOFIQLASHTIRISH VA VAZIFALAR TAQSIMOTI TAMOYILLARI.....	253
Saidov Suhrob Shodmonovich	
HUDUDIY IQTISODIY INTEGRATSIYA RIVOJLANISHINING XORIJIY TAJRIBASI VA MARKAZIY OSIYO MAMLAKATLARI UCHUN AHAMIYATI.....	257
Akbarova Kamola Akmaljonovna	
MOLIYAVIY TAHLIL AXBOROT BAZASINING KORXONA RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIRI	263
Karimov Eminjon Gopardjonovich	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA INVESTITSIYALAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING ZAMONAVIY MEXANIZMLARI	270
Shermatov Axror Abdixakimovich	
QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARIDAN SAMARALI FOYDALANISH VA ENERGIYA SAQLASH TIZIMLARINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	275
Ergash Bobobekov	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA TIJORAT BANKLARIDA ISLOM MOLIYASINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	281
Yo'ldoshev Jamshid Nu'monovich	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARINI SAMARALI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	285
Qurbonova Rahima Jamshedovna	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA YANGI ISH O'RINLARINI SHAKLLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	290
Ibroximova Nafosat Abdusattor qizi	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA QAYTA ISHLASHNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI: MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR.....	297
Raximov Zikrullo Soyibjon o'g'li	
RAQAMLI MUHITDA REKREATSION XIZMATLAR MARKETINGINI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI	302
Usmanova Zumrad Islamovna	
WAYS TO IMPROVE THE QUALITY OF EDUCATIONAL SERVICES IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS	306
Iskhakova Sarvar Ayubovna, Amriyeva Shahzoda Shukhratovna	
BARQAROR TURIZMGA ERISHISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI.....	312
Baxtiyorov Javlon Fazliddin o'g'li	
MEVA MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLASH KORXONALARIDA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING ZAMONAVIY TIZIMI.....	316
Yusufova Laylo G'ayrat qizi	

AHOLISI ZICH JOYLASHGAN HUDUDLARDA QISHLOQ JOYLARINING BARQAROR RIVOJLANISHI: NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLAR.....	325
Yusufjonov Jahongir Ilxomjon o'g'li	
СТРАТЕГИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ В ФИЛОСОФИИ СТОИЦИЗМА И СОВРЕМЕННОЙ ТЕОРИИ СТРАТЕГИИ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ВЗГЛЯДОВ МАРКА АВРЕЛИЯ И КОНЦЕПЦИИ СТРАТЕГИРОВАНИЯ ВЛАДИМИРА Л. КВИНТА.....	329
Норкулов Суннатбек Алишерович	
O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM MUASSASALARINI MOLIYALASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	335
Kurbanov Baxodir Negmatullayevich	
MAMLAKATIMIZDA INVESTITSIYALAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA QULAY BIZNES MUHITINING TA'SIRI.....	341
Vahidova Gulhayyo Arzi qizi	
O'ZBEKISTONDA KICHIK VA O'RTA BIZNESNI BANK KREDITLARI BILAN TA'MINLASHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI.....	347
Raxmanova Ilmira Rustamovna	
SAVDO KORXONALARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA MA'LUMOTLAR TAHLILI VA MAQSADLI MARKETINGDAN FOYDALANISH YO'NALISHLARI.....	354
Toxirov Javlon Raximovich	
MAXSUS IQTISODIY ZONALARNI TARKIBIY QISMLARI BO'YICHA BAHOLASHNING MUHIM OMILLARI.....	361
Arslonov U. U.	
RESURLAR TA'MINOTI TIZIMINING TASHKILY-IQTISODIY XUSUSIYATLARI.....	367
Arziqulova Oybarchin Eshquvat qizi	
JAHON SAVDO TASHKILOTI TAMOYILLARI ASOSIDA SOLIQ SIYOSATINI MUVOFIQLASHTIRISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI.....	373
Saitqulov Suxrob Shavkatovich	
TIJORAT BANKLARIDA MIJOZLARNING KREDIT QOBILIYATINI BAHOLASH UCHUN SKORING MODELIDA SUN'YI INTELLEKTNII JORIY ETISHNING AHAMIYATI.....	380
Komiljon Karimov	
OLIY TA'LIM VA AMALIYOT TIZIMLARI INTEGRATSIYASI ASOSIDA KADRLAR TAYYORLASH MENEJMENTINI TAKOMILLASHTIRISHNING INNOVATSION MEXANIZMLARI.....	386
Karimova Xurshida Raximovna	
QO'RIQLASH DEPARTAMENTIDA SOLIQ YUKLAMASINING MOLIYAVIY BARQARORLIKKA TA'SIRI VA UNI ICHKI MOLIYAVIY NAZORAT HAMDA AUDIT NUQTAYI NAZARDAN TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI.....	390
Salimbayev Mirsohibjon Mirsodiq o'g'li	
ПОВЫШЕНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА И ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН.....	396
Ли Марина Рудольфовна	
O'ZBEKISTONDA YER RESURLARINING AGRAR IQTISODIYOTGA TA'SIRINI EKONOMETRIK BAHOLASH.....	402
Xoshimova Sevara Baxromovna	
FARMATSEVIKA IMPORT KOMPANIYALARIDA REKLAMA SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISH: "SHINING IMPEX" AJ MISOLIDA EMPIRIK TADQIQOT.....	410
Alimxodjayeva Nargiza Elshodovna, Nurullayev Ilyosbek Xojiabdulla o'g'li	
HUDUDIY IQTISODIY O'SISHNI EKONOMETRIK MODELASHTIRISH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	417
Turayev Baxtiyor Ergashevich	
QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA SANOATINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARI VA SAMARADORLIKNI OSHIRISH YO'NALISHLARI.....	421
Qalandarova Gulshoda Nazirjon qizi	

QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARIDA DAVLAT SUBSIDİYALARINING MOLIYAVIY NATIJALARGA TA'SIR KANALLARI VA ULARNI HISOBDA AKS ETTIRISH MASALALARI	427
Davronbek Matyakubovich Matkarimov, Qadamov Mirzobek Ulug'bek o'g'li	
O'ZGARUVCHILAR O'RTASIDAGI MUNOSABATLARNI REGRESSIYA MODELLARI ORQALI AMALIY TAHLILI	432
Sakiyeva Ozoda Batirovna, Xushvaqtova Dilfuza Ramazon qizi	
INSON KAPITALIGA YO'NALTIRILGAN INVESTITSİYALARNI MOLIYALASHTIRISH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH	437
Zayniddinov Aloviddin Zayniddin o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KRIPTO-AKTIVLAR AYLANMASINI RIVOJLANTIRISH HAMDA BOZOR MUNOSABATLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	444
Khakimov Bekzod Ilhomjonovich	
O'ZBEKISTONDA MADANIYAT VA SAN'AT TA'LIMI MUASSASALARINI DAVLAT TOMONIDAN MOLIYALASHTIRISHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI.....	453
Atabayeva Yulduz Baxtiyar qizi	
ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ КАК ФАКТОР ПЕРЕХОДА К ЗЕЛЁНОЙ ЭКОНОМИКЕ В УЗБЕКИСТАНЕ	457
Ким Елена Радионовна	
O'ZBEKISTONDA YASHIL LOYIHALARNI MOLIYALASHTIRISHNI BOSHQARUV SAMARADORLIGI: HOLAT, MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR.....	464
Abdurasulova Zarina Sayfiddin qizi	
STRATEGIC MARKETING CAPABILITIES AND ENTERPRISE COMPETITIVENESS IN DIGITAL PLATFORM ECOSYSTEMS: A CONCEPTUAL SMPC MODEL FOR EMERGING MARKETS	471
Bakhtiyor Ruziev Eshmuminovich	
ВЗАИМОСВЯЗЬ УРОВНЯ ЖИЗНИ И ИНДЕКСА ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В УСЛОВИЯХ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ	477
Усманова Зумрад Исламовна	
UGLEROD CHIQINDILARINI KAMAÝTIRISHDA YASHIL INVESTITSİYALAR AHAMIYATINING NAZARIY ASOSLARI.....	480
Jumaniyozov Feruzbek Dilshod o'g'li, Niyozmetov Doniyor Rejabbayevich, Majidov Jamoladdin Komoliddinovich	
MEHMONXONA XO'JALIGI SUBEKTLARIDA INSON RESURSLARINI BOSHQARISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI.....	485
Gulomqodirova Ma'muraxon Saydumarxon qizi	
QISHLOQ MANZILGOHLARINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING MOHIYATI VA NAZARIY JIHATLARI	492
Xusanova Sevara Shavkat qizi	
QURILISH KORXONALARIDA INNOVATSION-INVESTITSION BOSHQARUV METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH.....	499
Raxmatillo Mirolimovich Egamov	
MOLIYAVIY HISOBOTNING KOMPILYATSIYASI BO'YICHA TOPSHIRIQLARNI BAJARISH TARTIBI.....	503
A.Z.Avlokulov	
ERKIN IQTISODIY ZONALARNING MOHIYATI, TASNIFLASH MEZONLARI VA SHAKLLARI	507
Ibragimov Aziz Turayevich	
IJTIMOY OMILLAR ASOSIDA BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING AFZALLIKLARI.....	514
Isroilov Xurshidbek Rustambek o'g'li	
AVTOTRANSPORT XIZMATLARINI KO'RSATUVCHI KORXONALAR FAOLIYATI HAMDA ULARDA SAMARADORLIKNI BAHOLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	521
Raximov Azamat Hamroqulovich	

КО'П QAVATLI UY-JOY OBYEKTлари LOYIHASINI AMALGA OSHIRISHDA RAQAMLI PLATFORMALARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI.....	525
Xikmatov Xakimxon Xamzaevich, Xalilov Nimatillo, Fattoyev Orzujon Xudoyqul o'g'li	
TIJORAT BANKLARINING TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI.....	530
Djumaniyazova Shaxnoza G'afurdjanovna	
MINTAQA SHAHARLARIDA SANOAT ISHLAB CHIQRISH DARAJASI TAHLILI.....	535
Ne'matov Ne'matulla Erkinboyevich	
СТРАТЕГИЧЕСКИЙ МАРКЕТИНГ В ЭПОХУ ЦИФРОВИЗАЦИИ: КАК СОЦИАЛЬНЫЕ СЕТИ ФОРМИРУЮТ ПОВЕДЕНИЕ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ.....	539
Убайдуллоева Сабрина Кодыровна	
NAVOIY VILOYATIDA MEHNAT RESURSLARIDAN FOYDALANISH HOLATINING IQTISODIY TAHLILI.....	545
O'roqov Mamurali Odil o'g'li	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK KAMBAG'ALLIKNI KAMAYTIRISH VOSITASI SIFATIDA.....	551
Ramazonov Zafar Ulug'bekovich	
O'ZBEKISTON VILOYATLARIDA TURISTIK XIZMATLAR EKSPORTINING BARQAROR DIVERSIFIKATSIYASI: HUDUDIY KONSENTRATSIYA VA BARQAROR RIVOJLANISH TENDENSIYALARI TAHLILI.....	555
Sayfullayeva Madina Sirojiddinovna	
RIVOJLANGAN MAMLAKATLARDA XIZMAT KO'RSATISH SOHASINI KREDITLASH MODELLARI VA ULARNI O'ZBEKISTON SHAROITIDA QO'LLASH IMKONIYATLARI.....	565
Nurmuxammedov Abdijabbar Yunusovich	
JAHON IQTISODIYOTI GLOBALLASHUVINING HARAKATLANTIRUVCHI OMILLARI, BELGILARI VA SHAKLLARI.....	575
Abdullayeva Zulfiya Izzatovna	
DAVLAT MOLIVAVIY BOSHQARUVIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA: SUN'IY INTELLEKT VA BLOKCHEYN TEXNOLOGIYALARINING QO'LLANILISHI.....	579
Tilabov Nasrulla Tashmurotovich, Kustanbaeva Jansaya Marat qizi	
JAHON AMALIYOTIDA YASHIL XIZMATLAR KONSEPSIYASINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI, YO'NALISHLARI VA LOKALLASHAYOTGAN INSTITUTSIONAL ASOSLARI.....	584
Y.M. Xalikov	
MILLIY IQTISODIYOTDA SAMARALI RAQOBAT.....	591
Karimova Iroda Abdusattarovna	
MEHMONXONALARDA SUV VA ENERGIYA RESURSLARINI BARQAROR BOSHQARISHNING TASHKILY-IQTISODIY JIHATLARI.....	598
Abbosova Sabina Hasan qizi	
KORXONALARDA DEBITORLIK VA KREDITORLIK QARZLARNI OPTIMALLASHTIRISHNING ZAMONAVIY METODOLOGIK YONDASHUVLARI.....	604
Mirzayev Ozod Furkatovich	
PAHTA SANOATINI CHUQUR QAYTA ISHLASH ASOSIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH.....	611
Abdullayev Hamidulla Abdug'ani o'g'li	
РАЗВИТИЕ УРБАНИЗАЦИИ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ.....	615
Салимова Юлдуз Исаковна	
UY-JOY FONDI BOSHQARUVINING TASHKILY-IQTISODIY MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	624
Aminova Naima Umar qizi	
STRATEGIC HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN HIGHER EDUCATION: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES.....	628
Sultonboyeva Munira Bahodirovna, Sultanova Kamila Muktorali Kizi	

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA ELEKTRON TIJORATNING AHAMIYATI.....	636
Mullabayev Murod Farxodjonovich	
THE ROLE OF THE UZBEK LANGUAGE IN THE DIGITAL AGE.....	641
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna	
ISHLAB CHIQRISH KORXONALARIDA BOSHQARUV USULLARIDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	646
Mahmudov Sunnatjon Abdujabbor o'g'li	
RAQOBATBARDOSHLIKNI SHAKLLANTIRISH SHAROITIDA KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI.....	651
Kosbatirov Anvar Nurgaliyevich	
YASHIL LOYIHALARNI MOLIYALASHTIRISHDA XALQARO MOLIYA INSTITUTLARINING ROLI VA ISTIQBOLLARI.....	657
Yakubova Samira Sabitdjanovna	
O'ZBEKISTONDA BANK AUDITI VA INVESTITSION FAOLLIK O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK.....	660
Ergashev Jamshid Jamoliddinovich, Muhammadjonova Iroda Bahodir qizi	
CORPORATE GOVERNANCE QUALITY, FOREIGN DIRECT INVESTMENT, AND ECONOMIC GROWTH: A PANEL ECONOMETRIC ANALYSIS OF CENTRAL ASIAN COUNTRIES (2003–2024).....	664
Yusufjon Po'latov	
AGRAR MAHSULOTLARNI QAYTA ISHLASH SANOATINI RIVOJLANTIRISHDA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI.....	
Sheraliyev Axror Sodiqovich, Ne'matov Javohir Zoxidjon o'g'li	
GANDBOL BILAN SHUG'ULLANUVCHI CHIZIQ O'YINCHISINI O'YIN JARAYONIDAGI TEXNIK-TAKTIK TAYYORGARLIGINI MAXSUS MASHQLAR ORQALI OSHIRISH SAMARADORLIGI.....	677
R.O. Obloberdiyeva	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARI TO'LOV QOBILİYATI VA MOLIYAVIY BARQARORLIGINING IQTISODIY MOHIYATI VA XUSUSIYATLARI.....	683
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA AKSIYADORLIK JAMIYATLARINING TO'LOV QOBILİYATLARINI OSHIRISH MEKANIZMLARI VA UNING NAZARIY JIHATLARI.....	689
Ishonqulov Nizamjon Fayzullayevich, Ishbekova Lobar Yunusxonovna	
QISHLOQ XO'JALIK MAHSULOTLARINI ISHLAB CHIQRISH SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING EKONOMETRIK MODELLARI.....	694
Kenjayev Toshbolta Aminovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MILLIY TO'LOV INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH.....	702
Ismailova Nasiba Komildjanovna	
КЭРРИ-ТРЕЙД В ЭПОХУ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИХ ШОКОВ: УРОКИ БЛИЖНЕВОСТОЧНОГО КОНФЛИКТА.....	708
Сулейманов Ильнур Радикович	
O'ZBEKISTONDA OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA RESIRKULYATSION AKVAKULTURA TIZIMLARINING (RAS) STRATEGIK AHAMIYATI VA IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	715
Nazokat G'ulomova	
MAXSUS IQTISODIY ZONALARDA SOLIQ MA'MURIYATCHILIGINI TAKOMILLASHTIRISHNING METODOLOGIK YONDASHUVLARI.....	719
To'rayeva Nafisa Odiljonovna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA ALOQA XIZMATLARI BOZORINI RIVOJLANTIRISHNING INSTITUTSIONAL VA METODOLOGIK ASOSLARI.....	724
Xazratov Abror Panjiyevich	
AUDITORLIK DALILLARI VA ULARNI HUIJATLASHTIRISH JARAYONINING MUHIM JIHATLARI.....	730
G'aniev Z.U.	
ПОВЫШЕНИЕ ПОРОГА ПЕРЕХОДА НА НДС КАК НАЛОГОВЫЙ ИНСТРУМЕНТ СТИМУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА В УЗБЕКИСТАНЕ.....	736
Буранова Лола Вахобовна	
Садиков Искандар Гайратович	

IQLIM O'ZGARISHI SHAROITIDA SUV RESURSLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARI	744
Turgunbayev Utkir Begimovich	
BUDJET TASHKILOTLARIDA ICHKI AUDITNING IQTISODIY MOHIYATI, MAQSADI VA INSTITUTSIONAL O'RNI	749
Saitmuratov Saitmurot Masharip o'g'li	
KELAJAK STRATEGIYASI INNOVATSION HR-SIYOSATLAR VA YOSH KADRLAR BILAN ISHLASHNING KONSEPTUAL MODELII	755
Abiyev Jahongir Ne'matovich	
BUDJET TASHKILOTLARIDA ICHKI AUDIT O'TKAZISH JARAYONINING USLUBIY TAHLILI	761
Saitmuratov Saitmurot Masharip o'g'li	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	767
Ashurov Furkatjon Shuxratovich	
ОПЫТ ВЕДУЩИХ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН В НАЛОГООБЛОЖЕНИИ ХОЗЯЙСТВУЮЩИХ СУБЪЕКТОВ.....	771
Курбанов Рустам Раджапович	
FOND BOZORI ORQALI XUSUSIYLASHTIRISH: POLSHA TAJRIBASI, O'ZBEKISTONDA QO'LLASH IMKONIYATLARI	775
Chinqulov Qahramon Ravshanovich	
SAMARQAND QISHLOQLARIDA "OILAVIY MEHMON UYLARI" (GUEST HOUSES) VA EKOTURIZMNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI: ISHCHI KUCHI VA KAPITAL NAZARIY TAHLILI.....	781
Ozoda Pardayeva	
YASHIL INNOVATSIYALARNING O'ZBEKISTONDAGI IQTISODIY ROLI	787
Mamatsoliyev Muhammadjon	
SUV TANQISLIGI SHAROITIDA SOHANI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BOSHQARISH (XORIJ TAJRIBASI).....	793
Akbarova Shaxnoza Yakub qizi	
IQLIM O'ZGARISHI SHAROITIDA O'ZBEKISTONDA ASALARICHILIK TARMOG'INI DAVLAT TOMONIDAN QO'LLAB-QUVVATLASH MEXANIZMLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	797
Farmanov Jonibek Ziyadullayevich	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA NEFT-GAZ SANOATI KORXONALARIDA AXBOROT ALMASHINUVINI TAKOMILLASHTIRISH "Muborak gazni qayta ishlash zavodi MCHJ misolida"	802
Abdullayev Munis	
TIJORAT BANKLARIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHASINI KREDITLASHNING IQTISODIY MOHIYATI VA UNING MILLIY IQTISODIYOT RIVOJLANISHIDAGI AHAMIYATI	809
Nurmuxammedov Abdijabbar Yunusovich	
AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARI (AKT) INFRATUZILMASIDA AKTIVLARNI BOSHQARISHDA ISO/IEC 55000 STANDARTINI QO'LLASH	816
Suleymanov Farrux Raximjon o'g'li	
KICHIK VA O'RTA BIZNESNI RAQAMLI KREDITLASHNING O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA TA'SIRI.....	822
Karimova Aziza Maxomadrizoyevna	
Abduraxmonov Faridun Firo'z o'g'li	
BANKLARNING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI XALQARO USULLAR VA MEZONLAR ASOSIDA BAHOLASHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	827
G'aybulloyev Suxrob Odil o'g'li	

BANKLARNING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI XALQARO USULLAR VA MEZONLAR ASOSIDA BAHOLASHNI TAKOMILLASHTIRISH

G'aybulloyev Suxrob Odil o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada banklarning moliyaviy barqarorligini xalqaro usullar va mezonlar — Bazel III, CAMELS va stress-test asosida baholashni takomillashtirishga oid besh yo'nalishdagi ilmiy yangiliklar asoslanadi: kredit riskini CAMELS (60%) va xalqaro reyting agentliklari (40%) sintetik koeffitsiyenti asosida baholash hamda mahalliy kontragentlar uchun TIER1 ning 25% limiti; likvidlilik riskini uchta himoya chizig'i, LCR, NSFR va GAP-tahlil orqali boshqarish hamda avtomatik erta ogohlantirish mexanizmi; sakkiz ssenariyli majburiy stress-test tizimi; operatsion samaradorlik uchun CIR ning yuqori chegarasini 50% darajasida belgilash; shuningdek, an'anaviy CAMELS tizimini prognostik (+P) va texnologik (+T) bloklar bilan boyitgan "CAMELS PT" modeli. Takliflar O'zbekistonning uchta tijorat banki — Asia Alliance Bank, Aloqabank va Mikrokreditbankning 2020–2025-yillardagi ma'lumotlari asosida empirik jihatdan asoslanib, AT "Aloqabank" misolida aprotatsiyadan o'tkazilgan.

Kalit so'zlar: moliyaviy barqarorlik, Bazel III, kredit riski, sintetik koeffitsiyent, reyting agentliklari, likvidlilik riski, LCR, NSFR, GAP-tahlil, stress-test, CIR, CAMELS PT, erta ogohlantirish, prognostik baholash.

Abstract. This article substantiates five scientific novelties for improving the assessment of banks' financial stability based on international methods and criteria — Basel III, CAMELS and stress testing: assessing credit risk through a synthetic coefficient combining CAMELS (60%) and international rating agencies (40%) with a 25% TIER1 limit for local counterparties; managing liquidity risk through three lines of defence, LCR, NSFR and GAP analysis, as well as an automatic early-warning mechanism; an eight-scenario mandatory stress-testing system; setting the upper bound of the CIR at 50% for operational efficiency; and the "CAMELS PT" model, which enriches the traditional CAMELS system with prognostic (+P) and technological (+T) blocks. The proposals are empirically grounded on 2020–2025 data from three Uzbek commercial banks — Asia Alliance Bank, Aloqabank and Mikrokreditbank — and tested using the case of JSC "Aloqabank".

Keywords: financial stability, Basel III, credit risk, synthetic coefficient, rating agencies, liquidity risk, LCR, NSFR, GAP analysis, stress testing, CIR, CAMELS PT, early warning, forward-looking assessment.

Аннотация. В статье обосновываются пять научных новшеств по совершенствованию оценки финансовой устойчивости банков на основе международных методов и критериев — Базель III, CAMELS и стресс-тестирование: оценка кредитного риска через синтетический коэффициент, объединяющий CAMELS (60%) и международные рейтинговые агентства (40%), с лимитом 25% от TIER1 для местных контрагентов; управление риском ликвидности через три линии защиты, LCR, NSFR и GAP-анализ, а также механизм автоматического раннего предупреждения; обязательная система стресс-тестирования с восемью сценариями; установление верхней границы CIR на уровне 50% для операционной эффективности; а также модель «CAMELS PT», дополняющая традиционную систему прогностическим (+P) и технологическим (+T) блоками. Предложения эмпирически обоснованы на данных трёх коммерческих банков Узбекистана за 2020–2025 годы и апробированы на примере АО «Aloqabank».

Ключевые слова: финансовая устойчивость, Базель III, кредитный риск, синтетический коэффициент, рейтинговые агентства, риск ликвидности, LCR, NSFR, GAP-анализ, стресс-тестирование, CIR, CAMELS PT, раннее предупреждение, прогностическая оценка.

KIRISH

Bank tizimi moliyaviy vositachilikning mustahkam asosi sifatida pul resurslarini samarali taqsimlash va iqtisodiy taraqqiyotni qo'llab-quvvatlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Biroq 2008-yilgi global moliyaviy inqiroz, 2023-yilda AQSHning Silicon Valley Bank (SVB) va Signature Bank bankrot bo'lishi hamda 2024-yildagi Yevropa

banklari qiyinchiliklari moliyaviy barqarorlikni baholash tizimlarini yanada takomillashtirish zarurligini ko'rsatdi. SVB inqirozi alohida e'tiborga molik: bank oylik hisobotda "barqaror" ko'ringan holda bir necha kun ichida 42 mlrd dollarlik depozit chiqimi natijasida to'lov qobiliyatini yo'qotdi. Bu hodisa moliyaviy barqarorlikni real vaqtda, bashoratli (forward-looking) tarzda baholash zaruratini ko'rsatdi.

O'zbekistonda tijorat banklari faoliyatida moliyaviy barqarorlik masalasi strategik ahamiyatga ega. 2021–2025-yillarda bank aktivlari 445 trln so'mdan 925 trln so'mga, ya'ni 2 barobardan ortiq oshdi, banklar soni 33 tadan 35 taga ko'tarildi, jami kreditlar 1,9 barobar, depozitlar 2,7 barobar oshdi. Biroq aktivlar sifati, operatsion samaradorlik, rentabellik va stress-test amaliyoti kabi yo'nalishlarni xalqaro standartlarga yanada yaqinlashtirish zarur. Xalqaro valyuta fondi (XVF) va Jahon bankining 2025-yilgi FSAP baholashida davlat banklarining aktivlardagi 66 foizlik ustunligi, NPL tasnifidagi metodologik nomutanosiblik va stress-test tizimining shakllanmaganligi takomillashtirish talab etiladigan yo'nalishlar sifatida qayd etildi.

Mazkur maqolaning maqsadi — banklarning moliyaviy barqarorligini xalqaro usullar va mezonlar asosida baholashni takomillashtirishga qaratilgan beshta ilmiy yangilikni yagona tizim sifatida asoslash va ularning amaliy samaradorligini O'zbekiston tijorat banklari ma'lumotlari asosida ko'rsatishdan iborat. Tadqiqotning ilmiy yangiligi quyidagilarda namoyon bo'ladi: (1) kredit riskini ichki va tashqi baho manbalarini birlashtiruvchi sintetik koeffitsiyent asosida baholash; (2) likvidlilik riskini uch himoya chizig'i va avtomatik erta ogohlantirish mexanizmi orqali boshqarish; (3) sakkiz ssenariyli majburiy stress-test tizimi; (4) operatsion samaradorlik uchun CIR ning 50% chegarasi; va (5) an'anaviy CAMELS tizimini bashoratlash va texnologik bloklar bilan boyitgan "CAMELS PT" modeli.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Banklar moliyaviy barqarorligini baholash masalasi xalqaro iqtisodiy adabiyotda keng tadqiq etilgan. Bank ishi nazariyasida O. M. W. Sprague (1910) bank barqarorligining buzilishini tashqi inqirozlar bilan emas, balki tizimli ichki nuqsonlar — ommaviy omonat qaytarib olinishi (run) va aktivlarning tez pulga aylanmasligi (illiquidity) bilan bog'ladi. F. S. Mishkin axborot asimmetriyasini bank tizimi barqarorligining markaziy omili sifatida ko'rsatib, kapital yetariligi, samarali nazorat, omonatlar kafolati va hisobotlar shaffofligini barqarorlikning asosiy shartlari deb belgiladi. C. M. Reinhart va K. S. Rogoff (2009) "bu safar boshqacha" sindromini ilmiy inkor etib, inqirozlar mexanizmi — qarz ortishi va likvidlilik kamayishi — o'zgarimasligini ko'rsatdi.

D. Diamond va P. Dybvigning (1983) "bank run" modeli depozit bazasidagi yuqori konsentratsiya tizimli likvidlilik inqirozini yuzaga keltirishi mumkinligini isbotladi. Mualliflar 2022-yilda Nobel mukofotiga sazovor bo'lgan. T. Adrian (2025) bank kredit risklarining suveren qarz riskiga aylanishi ("doom loop") mexanizmini tahlil qildi. Kapital monandliligini barqarorlikning asosiy omili sifatida A. Demirgüç-Kunt va E. Detragiache (2002) aniqlagan. CAMELS reyting tizimi AQSH nazorat organlari tomonidan 1979-yilda ishlab chiqilgan bo'lib, R. A. Cole va J. W. Gunther (1998), R. S. Barr va boshqalar (1994) uning bankrotlik bashoratidagi samaradorligini tasdiqlagan. Bazel qo'mitasining Bazel I (1988), Bazel II (2004) va Bazel III (2010; 2017) standartlari kapital sifati, likvidlilik (LCR, NSFR) va tizimli risk bo'yicha miqdoriy mezonlarni belgiladi.

O'zbekiston bank tizimi bo'yicha Sh. Z. Abdullayeva, B. T. Berdiyarov, N. G'. Karimov, F. Xolmamatov, I. Qulliyev va boshqalarning ishlarida Bazel III me'yorlarini joriy etishning amaliy jihatlari o'rganilgan. Biroq mavjud tadqiqotlarda kredit riskini ichki va tashqi baho manbalarini birlashtiruvchi sintetik koeffitsiyent asosida baholash, likvidlilik riskini real vaqt monitoringi orqali kompleks boshqarish, majburiy sakkiz ssenariyli stress-test arxitekturasi hamda CAMELS tizimiga prognostik va texnologik bloklarni qo'shish masalalari O'zbekiston tijorat banklari miqyosida tizimli tarzda tadqiq etilmagan. Mazkur ilmiy bo'shliqni to'ldirish ushbu maqolaning dolzarbligini belgilaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki rasmiy statistikasi (2020–2025-yillar), tijorat banklarining moliyaviy hisobotlari, XVF va Jahon bankining baholash xulosalari hamda AT "Aloqabank"ning ichki me'yoriy hujjatlaridan asosiy manba sifatida foydalanilgan. Tadqiqot obyekti sifatida hajmi, mulk shakli va biznes modeli jihatidan farq qiluvchi uchta bank tanlandi: Asia Alliance Bank (xususiy tijorat banki), Aloqabank (davlat ulushi mavjud yirik bank) va Mikrokreditbank (davlat dasturlarini ijroga yo'naltiruvchi bank).

Tadqiqotda tahlil va sintez, koeffitsiyentli tahlil, reyting baholash, qiyosiy va trend tahlili, OLS regressiya hamda VAR ekonometrik modellashtirish, Holt eksponensial silliqlash ($\alpha=0,35$, $\beta=0,12$, 90% ishonch oralig'i) va GAP-tahlil usullaridan kompleks foydalanildi. Qo'llanilgan asosiy metodologik yondashuvlar 1-jadvalda keltirilgan.

1-jadval

Tadqiqotda qo'llanilgan metodologik yondashuvlar¹

Metod	Asosiy ko'rsatkichlar	Mezon / Standart
Kapital yetarliligi tahlili	CAR, Tier1, CET1, Leverage	Bazel III: CAR≥13%, Leverage≥3%
Likvidlilik tahlili	LCR, NSFR, HQLA, GAP	LCR≥100%, NSFR≥100%
Rentabellik va samaradorlik	ROA, ROE, NIM, CIR	ROA>1,5%; ROE>15%; CIR<50%
CAMELS / CAMELS PT reyting	C, A, M, E, L, S, +P, +T	1–5 reyting shkalasi
Kredit riski (sintetik koeff.)	CAMELS bahosi + reyting	TIER1 ning 25% limiti
Stress-test	CAR, LCR, NPL stress ta'siri	8 ssenariy (bazis→katastrofik)
Ekonometrik tahlil	OLS, VAR, Holt prognoz	2020–2025; 2026–2030 prognoz

TAHLIL VA NATIJALAR

Tanlangan uchta bankning 2021–2025-yillardagi kapital va likvidlilik ko'rsatkichlari dinamikasi 2-jadvalda keltirilgan. Tahlil ko'rsatdiki, uchala bank ham kapital monandligi va likvidlilik normativlarini asosan bajargan, biroq Aloqabankning 2022-yildagi CAR ko'rsatkichi (12,5%) minimal normativdan past tushgan yagona holat bo'lib, alohida nazorat zarurligini ko'rsatdi. Aloqabankning 2023-yildagi LCR ko'rsatkichi (103,1%) ham normativ chegarasiga yaqinlashgan.

2-jadval

Tanlangan banklarning kapital va likvidlilik ko'rsatkichlari (2021–2025, %)²

Bank / Ko'rsatkich	2021	2022	2023	2024	2025	Norm.
Asia Alliance - CAR	13,9	14,4	14,7	17,0	15,4	≥13
Asia Alliance - LCR	227,4	381,4	282,1	308,6	259,7	≥100
Asia Alliance - NSFR	124,8	153,1	122,4	118,8	140,2	≥100
Aloqabank - CAR	13,2	12,5*	16,4	13,9	14,1	≥13
Aloqabank - LCR	110,9	226,8	103,1	144,4	142,0	≥100
Aloqabank - NSFR	108,0	100,9	102,8	106,6	103,4	≥100
Mikrokreditbank - CAR	13,8	21,0	18,6	15,4	18,5	≥13
Mikrokreditbank - LCR	165,2	156,4	131,7	169,0	231,9	≥100
Mikrokreditbank - NSFR	117,1	114,3	108,3	113,1	113,0	≥100

Rentabellik va operatsion samaradorlik ko'rsatkichlari (3-jadval) uchta bank o'rtasidagi keskin farqni namoyon etdi. Asia Alliance Bank transformatsiyani muvaffaqiyatli amalga oshirib, ROA ni 0,7% dan 6,2% ga, ROE ni 5% dan 42,3% ga ko'tardi va CIR ni 59% dan 38,1% ga pasaytirdi. Aksincha, Aloqabankning CIR ko'rsatkichi 58,2% dan 61,3% ga oshib, normativdan oshib ketdi, Mikrokreditbankniki esa 65,3% ni tashkil etdi. Bu ma'lumotlar operatsion samaradorlik bilan moliyaviy barqarorlik o'rtasidagi bevosita bog'liqlikni ko'rsatadi.

3-jadval

Tijorat banklarining rentabellik va samaradorlik ko'rsatkichlari (%)³

Bank / Ko'rsatkich	2021	2022	2023	2024	2025	Me'yor
Asia Alliance - ROA	0,7	2,5	4,5	4,9	6,2	>1,5
Asia Alliance - CIR	59,0	39,7	34,6	38,4	38,1	<50
Aloqabank - ROA	0,4	0,8	3,8	0,7	0,9	>1,5
Aloqabank - ROE	3,1	6,6	27,4	5,5	7,3	>15
Aloqabank - CIR	58,2	51,8	41,1	49,8	61,3	<50
Mikrokreditbank - ROA	0,1	0,1	0,2	-6,3	0,6	>1,5
Mikrokreditbank - CIR	49,4	54,7	64,9	80,1	65,3	<50

Ekonometrik tahlil (OLS regressiya) kapital monandligi va muammoli kreditlar o'rtasida kuchli teskari bog'liqlikni ($r = -0,556$) tasdiqladi: YAIM 1% ga oshganda NPL 0,18% ga ko'payadi, CAR 1% ga oshganda esa NPL 0,26% ga kamayadi. Bundan tashqari, regulyativ NPL (3,0%) va IFRS 9 Stage 3 (7,5%) ko'rsatkichlari

1 Manba: dissertatsiya natijalari asosida muallif tomonidan tuzildi.

2 * Norm buzilgan (CAR=12,5%<13%). Manba: Markaziy bank ma'lumotlari asosida muallif tahlili.

3 Manba: Markaziy bank hisobot ma'lumotlari asosida muallif tahlili.

o'rtasida 2,5 barobarlik tafovut aniqlandi. Quyida ushbu empirik natijalar asosida ishlab chiqilgan beshta ilmiy yangilik ketma-ket asoslanadi.

1. Kredit riskini sintetik koeffitsiyent asosida baholash.

An'anaviy kredit riskini baholashda faqat bitta manbaga — bankning ichki bahosi yoki tashqi reytingga — tayanish yetarli emas. Shu sababli bankning kontragentlar bilan operatsiyalari bo'yicha kredit riskini ikki manbani birlashtiruvchi sintetik koeffitsiyent asosida baholash taklif etiladi: ichki CAMELS bahosi (vazni 60%) bankning nazorat nuqtayi nazaridan chuqur tahlilini, xalqaro reyting agentliklari — Moody's, S&P va Fitch — baholari (vazni 40%) esa bozor tomonidan tasdiqlangan obyektiv qarashni ta'minlaydi. Sintetik baho quyidagicha hisoblanadi:

$$\text{Sintetik baho} = 0,60 \times \text{CAMELS\_bahosi} + 0,40 \times \text{Reyting\_agentliklari\_bahosi}$$

Kredit konsentratsiyasi riskini cheklash maqsadida mahalliy kontragentlar uchun limit bankning birinchi darajali kapitali (TIER1)ning 25 foizidan oshmasligi sharti bilan belgilanadi. Mazkur chegara Bazel III ning yirik riskli pozitsiyalar (large exposures) tamoyiliga muvofiq bo'lib, bitta kontragentga yuqori darajadagi bog'liqlikdan yuzaga keladigan riskni kamaytiradi. Yondashuv ichki va tashqi baholashni uyg'unlashtirib, baholashning aniqligini oshiradi. Taklif AT "Aloqabank"da tatbiq etilib, xalqaro reyting agentliklari ma'lumotlari asosida limitlarni chorakda qayta ko'rib chiqish tizimi joriy etildi; bir mamlakatdagi barcha kontragentlar limitlari yig'indisi mamlakat limitidan oshmasligi sharti belgilandi. Natijada bankning 2025-yil yakuni bo'yicha banklardagi hisobraqamlaridagi mablag'lar 2 370,2 mlrd so'mni tashkil etib, 2024-yilga (866,1 mlrd so'm) nisbatan 2,7 barobarga oshdi.

2. Likvidlilik riskini uch himoya chizig'i va erta ogohlantirish asosida boshqarish.

O'zbekiston tijorat banklarida likvidlilik riski alohida dolzarblik kasb etadi: Aloqabankning kredit-depozit nisbati 117%, Mikro kreditbankda 199% ni tashkil etadi, depozit bazasida yirik korporativ mijozlar ulushi o'rtacha 35–40% ga yetadi. 2023-yilgi SVB inqirozi (bir necha kun ichida 42 mlrd dollarlik depozit chiqimi) va Diamond–Dybvig (1983)ning bank run modeli likvidlilikni real vaqtda boshqarish zaruratini ko'rsatdi.

Shu asosda likvidlilik riskini uch himoya chizig'i orqali boshqarish taklif etiladi: birinchi chiziq — tuzilmaviy bo'linmalar (kundalik monitoring); ikkinchi chiziq — risk-menejment departamenti (tahlil va chora); uchinchi chiziq — ichki audit (mustaqil tekshiruv). Bunda LCR, NSFR va GAP-tahlil instrumentlaridan kompleks foydalaniladi. Eng muhimi, likvidlilik darajasi 10 foizga o'zgartirish yoki o'rnatilgan normativga 5 foiz punktga yaqinlashganda avtomatik ogohlantirish beruvchi erta ogohlantirish mexanizmi joriy etiladi. Ushbu mexanizm bankni reaktiv emas, proaktiv boshqaruvga o'tkazib, inqirozni yuzaga kelishidan oldin aniqlash imkonini beradi. Taklif AT "Aloqabank"da oylik LCR/NSFR monitoringi va GAP-jadvalini yuritishda tatbiq etilib, LCR = 142% holatida normativga (100%) nisbatan 42 foiz punkt bufer saqlanishi ta'minlandi va u 2024-yil 26-apreldagi 28/1-sonli bayonnoma bilan tasdiqlangan nizomda aks ettirildi.

3. Sakkiz ssenariyli majburiy stress-test tizimi.

O'zbekiston bank tizimida majburiy stress-test amaliyotini standartlashtirish zarurati muhim yo'nalishlardan biri sifatida aniqlandi. XVF va Jahon bankinging FSAP baholashida noqulay ssenariyda ayrim davlat banklarida CAR normativi buzilishi mumkinligi ko'rsatilgan. Xalqaro tajriba qiyosi (AQSH FED DFAST — 9 ssenariy, Qozog'iston ICAAP — 5 ssenariy, Singapur MAS — AI asosida ko'p ssenariy) majburiy stress-test tizimining samaradorligini tasdiqladi. 2023-yilgi SVB inqirozi aynan majburiy stress-test doirasidan tashqarida qolgan bankda yuz bergani stress-testni miqdor chegarasiz barcha ahamiyatli banklar uchun majburiy qilish zarurligini ko'rsatdi.

Shu asosda bazis, noqulay (pessimistik), kritik va katastrofik ssenariylarni qamrab oluvchi sakkiz ssenariyli majburiy stress-test tizimi taklif etiladi. Har bir ssenariy bo'yicha aniq miqdoriy parametrlar 4-jadvalda keltirilgan.

4-jadval
O'zbekiston tijorat banklari uchun majburiy stress-test parametrlari⁴

Parametr	Bazis	Noqulay	Keskin noqulay	Manba/Metod
YAIM o'sishi	7,7%	4,0%	1,0%	MB va XVF prognozi
NPL oshishi	3,0%	6,0%	10,0%	EBA mezoni
Valyuta devalvatsiyasi	—	20%	40%	Tarixiy tebranish
MB stavkasi	14,0%	16,0%	18,0%	Monetar shok
CAR ta'siri	18,3%	15,5–16,0%	12,5–13,0%	Me'yor
Likvidlilik (LCR)	141%	150%	110–120%	Me'yor
Tizimli zarar (tax.)	—	3–5 trln so'm	10–15 trln so'm	Zaxira oshishi

4 Manba: dissertatsiya 3.7-jadvali asosida muallif tomonidan tuzildi.

ModelAT “Aloqabank”da BCBS (2018) “Stress Testing Principles” standartining sakkiz tamoyilidan yettitasiga muvofiq tatbiq etildi (5-jadval) va Kuzatuv kengashining 2025-yil 16-dekabrda 105-sonli bayonnomasi bilan tasdiqlangan nizomda amaliy aks ettirildi. Joriy etish natijasida depozitlar 20–30% kamaygan taqdirda LCR va CAR ko'rsatkichlari dinamikasini oldindan baholash imkoni yaratildi.

5-jadval
Aloqabankda stress-test tizimining BCBS tamoyillariga muvofiqligi⁵

BCBS tamoyili	Mazmuni	Muvofiqlik
Principle 1: Integral to risk governance	Korporativ boshqaruvning ajralmas qismi	yuqori ✓
Principle 2: Senior management accountability	Boshqaruvning bevosita ishtiroki	yuqori ✓
Principle 3: Forward-looking	Yangi risklarni bashoratli aniqlash	o'rta
Principle 5: Comprehensive	Bo'linmalar fikrini hisobga olish	o'rta
Principle 6: Multiple scenarios	Turli ssenariy va usullar	yuqori ✓
Principle 7: Complementary tool	Boshqa instrumentlarga qo'shimcha	yuqori ✓
Principle 8: Funding liquidity link	Likvidlilik–moliyalash bog'liqligi	yuqori ✓
Principle 9: Regular review	Muntazam qayta ko'rib chiqish	yuqori ✓

4. Operatsion samaradorlik uchun CIR ning 50% chegarasi.

Operatsion samaradorlik ko'rsatkichi (CIR — xarajatning daromadga nisbati) O'zbekiston banklari moliyaviy barqarorligining muhim zaif nuqtasi ekanligi empirik asoslandi. Xalqaro amaliyotda CIR < 50% — samarali bank, 50–60% — o'rta, CIR > 60% — operatsion samaradorlik bo'yicha yuqori xarajalar darajasini ifodalaydi. Tahlil natijasida Aloqabankning CIR ko'rsatkichi 61,3%, Mikrokreditbankniki 65,3% ni tashkil etib, xalqaro mezonlarga nisbatan yaxshilanish imkoniyatlari mavjudligi aniqlandi. Aksincha, transformatsiyani muvaffaqiyatli amalga oshirgan Asia Alliance Bankning CIR ko'rsatkichi 59% dan 38,1% ga pasayishi operatsion samaradorlik bilan moliyaviy barqarorlik o'rtasidagi bevosita bog'liqlikni ko'rsatdi. Berger va Humphrey (1997) ning 130 mamlakat banklari bo'yicha tadqiqotida CIR > 65% bo'lgan banklar rentabelligi CIR < 50% banklardan o'rta 3,2 barobar past ekanligi isbotlangan.

Shu asosda tijorat banklarida operatsion samaradorlikni oshirish va xarajalar nazoratini kuchaytirish maqsadida CIR ko'rsatkichining yuqori chegarasini 50 foiz darajasida belgilash taklif etiladi. Mazkur me'yor banklarni xarajatlarni optimallashtirishga, daromad bazasini diversifikatsiyalashga va RPA (Robotic Process Automation) hamda raqamli banking orqali jarayonlarni avtomatlashtirishga undaydi. Taklif AT “Aloqabank”ning 2025-yil 21-noyabrda 97-sonli bayonnomasi bilan tasdiqlangan 2026-yil biznes-rejasida inobatga olinib, bank CIR ko'rsatkichini 48% darajasiga tushirish maqsadi belgilandi.

5. “CAMELS PT” bashoratlash-baholash modeli.

Tadqiqotning asosiy ilmiy yangiligi sifatida an'anaviy CAMELS reyting tizimini ikki yangi bo'lim bilan boyitgan “CAMELS PT” modeli ishlab chiqildi. Model CAMELSning oltita an'anaviy komponenti (C, A, M, E, L, S) ustiga prognostik (+P) va texnologik (+T) bloklarni qo'shadi (6-jadval). Prognostik blok (+P) makroiqtisodiy omillar — YAIM o'sishi, inflyatsiya va Markaziy bank asosiy stavkasining bank barqarorligiga ta'sirini OLS regressiyasi va VAR modeli orqali 36 oylik gorizontalda bashorat qiladi (Holt eksponensial silliqlash, $\alpha = 0,35$, $\beta = 0,12$, 90% ishonch oralig'i). Texnologik blok (+T) esa FinTech riski, kiberxavfsizlik tahdidlari va RegTech muvofiqligi darajasini MAS FEAT mezonlari hamda AI vulnerability scan instrumenti orqali baholab, raqamli iqtisodiyot davridagi yangi toifadagi risklarni rasmiy baholash tizimiga integratsiya qiladi.

6-jadval
“CAMELS PT” modeli tuzilmasi⁶

Bo'lim	Komponentlar	O'lchov usuli	Bashorat
C - Kapital	CAR, Tier1, CET1, Leverage	Bazel III normativ	12 oy stress
A - Aktivlar	NPL, IFRS 9 Stage 3, konsentratsiya	IFRS 9 ECL + AQR	18 oy
M - Menejment	CIR, korp. boshqaruv, audit	BCBS 2015	—
E - Daromad	ROA, ROE, NIM, diversifikatsiya	IFSI indeks (0–5)	12 oy Holt
L - Likvidlik	LCR, NSFR, LDR	Bazel III LCR/NSFR	30 kun stress
S - Bozor riski	Valyuta poz., foiz sezgirligi, VaR	CoVaR	3 oy VaR
+P - Bashorat	YAIM, inflyatsiya, MB stavkasi	OLS + VAR	36 oy
+T - Texnologik	FinTech, kiber, RegTech muvofiqligi	MAS FEAT	—

5 Manba: dissertatsiya 3.8-jadvali asosida muallif tomonidan tuzildi.

6 Manba: dissertatsiya 3.9-jadvali asosida muallif tomonidan tuzildi.

Model AT “Aloqabank” misolida aprobatsiyadan o‘tkazildi. Bankning 2025-yilgi integral bahosi 2,80 (“Kuzatuv zarur”) zonasida bo‘lib, kapital va likvidlilik jihatidan normativni bajaradi, ammo daromadlilik (ROA = 0,92%) va operatsion samaradorlik (CIR = 61,3%) xalqaro me’yordan ortda qolmoqda. Maqsadli ssenariyda 10 ta tavsiyani tizimli amalga oshirish orqali 2030-yilga bank integral bahosi 3,60 (“Yaxshi”) zonasiga ko‘tarilishi prognoz qilindi (7-jadval).

7-jadval

Aloqabank asosiy ko‘rsatkichlari prognozi (bazis va maqsadli ssenariy)⁷

Ko‘rsatkich	2025 haqiqiy	2026	2027	2028	2030 maqsad	Me‘yor
ROA (%)	0,92	1,18	1,28	1,37	2,0–2,2	>1,5
ROE (%)	7,3	9,5	10,8	12,1	14–16	>15
CIR (%)	61,3	58,0	55,0	52–54	48–50	<50
NIM (%)	3,8	3,9	4,0	4,1	4,3–4,5	>4
CAR (%)	14,1	14,5	15,0	15,0	15–16	≥13
LCR (%)	142	148	155	160	165–175	≥100
NPL (%)	3,92	3,70	3,40	3,20	2,8–3,0	<5
CAMELS PT ball	2,80	3,00	3,20	3,35	3,5–3,8	>3,5

Mazkur model bank nazoratini “reaktiv”dan “proaktiv” darajaga o‘tkazadi va XBRL ma’lumotlari hamda Markaziy bankning SupTech platformasi bilan birlashtirilganda kuchli tahliliy bashoratlash vositasiga aylanadi. Beshta yangilik birgalikda yagona, o‘zaro to‘ldiruvchi tizimni tashkil etadi: sintetik kredit bahosi va likvidlilik monitoringi joriy holatni nazorat qilsa, stress-test va prognostik blok kelajak ssenariylarini, CIR me‘yori esa ichki samaradorlikni ta’minlaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin. Birinchidan, O‘zbekiston bank tizimi 2020–2025-yillarda miqdoriy ko‘rsatkichlar bo‘yicha jadal o‘sdi, biroq sifat ko‘rsatkichlari — rentabellik, aktivlar sifati va operatsion samaradorlik — xalqaro me‘yorlardan past qolmoqda. Ekonometrik tahlil kapital monandligi va NPL o‘rtasidagi kuchli teskari bog‘liqlikni ($r = -0,556$), shuningdek, regulyativ NPL (3,0%) va IFRS 9 Stage 3 (7,5%) o‘rtasidagi 2,5 barobarlik tafovutni tasdiqladi.

Ikkinchidan, maqolada asoslangan beshta ilmiy yangilik — sintetik kredit-baho koeffitsiyenti va TIER1ning 25% limiti, uch himoya chizig‘i va avtomatik erta ogohlantirish mexanizmi, sakkiz ssenariyli majburiy stress-test, CIR ning 50% chegarasi hamda “CAMELS PT” modeli — banklarning moliyaviy barqarorligini baholashni reaktiv yondashuvdan proaktiv, bashoratli yondashuvga o‘tkazadi. Bu takliflarning samaradorligi AT “Aloqabank” misolida aprobatsiya qilinib, Kuzatuv kengashining tegishli bayonnomalari bilan tasdiqlangan ichki nizomlarda amaliy aks ettirildi.

Uchinchidan, takliflarni izchil zanjir sifatida amalga oshirish tadqiqotning asosiy metodologik xulosasidir: ular 2026–2030-yillarda “tezkor”, “o‘rta muddatli” va “uzoq muddatli” bosqichlarda muvofiqlashtirilgan holda joriy etilishi maqsadga muvofiq. Mazkur xulosalar O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki prudensial nazorat tizimini va tijorat banklari ichki boshqaruv standartlarini takomillashtirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Basel Committee on Banking Supervision. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems. Revised version. – Basel: Bank for International Settlements, 2011; Basel Committee on Banking Supervision. Basel III: Finalising post-crisis reforms. – Basel: Bank for International Settlements, 2017.

2. Basel Committee on Banking Supervision. Stress testing principles. – Basel: Bank for International Settlements, 2018.

3. Basel Committee on Banking Supervision. Corporate governance principles for banks. – Basel: Bank for International Settlements, 2015.

4. Diamond D. W., Dybvig P. H. Bank runs, deposit insurance, and liquidity // Journal of Political Economy. – 1983. – Vol. 91, No. 3. – P. 401–419. DOI: 10.1086/261155.

⁷ Manba: dissertatsiya 3.10-jadvali asosida muallif tomonidan tuzildi (2026–2030 — bashorat).

5. Demirgüç-Kunt A., Detragiache E. Does deposit insurance increase banking system stability? An empirical investigation // *Journal of Monetary Economics*. – 2002. – Vol. 49, No. 7. – P. 1373–1406. DOI: 10.1016/S0304-3932(02)00171-X.
6. Cole R. A., Gunther J. W. Predicting bank failures: A comparison of on- and off-site monitoring systems // *Journal of Financial Services Research*. – 1998. – Vol. 13, No. 2. – P. 103–117. DOI: 10.1023/A:1007954718966.
7. Barr R. S., Seiford L. M., Siems T. F. Forecasting bank failure: A non-parametric frontier estimation approach // *Recherches Économiques de Louvain / Louvain Economic Review*. – 1994. – Vol. 60, No. 4. – P. 417–429.
8. Berger A. N., Humphrey D. B. Efficiency of financial institutions: International survey and directions for future research // *European Journal of Operational Research*. – 1997. – Vol. 98, No. 2. – P. 175–212. DOI: 10.1016/S0377-2217(96)00342-6.
9. Reinhart C. M., Rogoff K. S. *This Time Is Different: Eight Centuries of Financial Folly*. – Princeton: Princeton University Press, 2009.
10. Adrian T., Qureshi M. S., Tsuruga T. Bank to sovereign risk transmission: New evidence // *Global Financial Stability Notes*. – Washington, DC: International Monetary Fund, 2025. – No. 2025/003.
11. Mishkin F. S. *Understanding financial crises: A developing country perspective*. – Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research, 1996. – NBER Working Paper No. 5600.
12. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Bank tizimi faoliyati ko‘rsatkichlari, statistik byulletenlar va yillik hisobotlar. – Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki, 2024–2025.
13. International Monetary Fund; World Bank. *Republic of Uzbekistan: Financial Sector Assessment Program — Financial System Stability Assessment*. – Washington, DC: International Monetary Fund, 2025. – IMF Staff Country Report No. 25/145.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 5 (3)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>